

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Лабунця Віктора Миколайовича
на дисертаційне дослідження **САВЧЕНКО Галини Віталіївни**
на тему:

«Формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами

Актуальність звернення здобувачки до проблеми формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу не викликає сумнів з багатьох причин. *По-перше*, зміна традиційної поведінкової освітньої парадигми на комунікативно-діалогічну потребує впровадження гуманістичних стратегій у змісті вищої мистецької освіти, де ефективно розкриватиметься комунікативний потенціал студентів у сфері музичного виконавства. *По-друге*, – саме комунікативний аспект музично-виконавської творчості вимагає від фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва сформованості багатьох професійних умінь та якостей, чільне місце серед яких посідає вміння спілкуватися, оскільки через музичне мистецтво людина висловлює своє ставлення до навколишнього світу, до інших людей і до самої себе. *По-третє*, – комунікативна модель художнього спілкування в процесі музичного виконавства особливо яскраво виявляється в процесі оркестрового музикування, адже саме в творчому колективі, як міні-моделі соціуму, за рахунок колективної праці досягається той ступінь взаєморозуміння, який є базовим для розвитку комунікативних умінь майбутнього керівника оркестрового колективу та удосконалення цього процесу в його подальшому професійному становленні.

Доцільність наукових розвідок з обраної здобувачкою проблеми підтверджується також низкою *суперечностей*, що склалися між:

– сучасними вимогами переорієнтації змісту художньо-комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу з мистецтвом із монологічної форми на діалогічну форму спілкування;

– значним розвивальним потенціалом комунікативно-гуманістичних педагогічних концепцій, скерованих на людську особистість, та недостатністю теоретико-методологічного обґрунтування цієї проблеми;

– необхідністю формування комунікативних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва засобами колективного оркестрового музикування та відсутністю організаційної системи методичного супроводу цього процесу.

У зв'язку з цим, виокремлення проблеми формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу видається цілком доцільним, що відповідає інтегративному характеру творчої музично-виконавської підготовки студентів мистецьких спеціальностей з урахуванням суспільних запитів.

Своєчасність дослідницького пошуку визначається відсутністю системних теоретичних досліджень в зазначеному здобувачкою напрямку, недостатньо глибоким вивченням ефективних умов формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу та невідкладною потребою у розробці дієвого методичного інструментарію для розв'язання досліджуваної проблеми. Крім того, представлена дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри інструментального виконавства та оркестрового диригування, а також кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти з наукової проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музичного мистецтва» (протокол № 5 від 27 грудня 2018 року).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів наукового пошуку Савченко Галини Віталіївни підтверджується міцною теоретико-методологічною базою щодо вивчення досліджуваного феномену з філософських, психолого-педагогічних та мистецько-творчих позицій. Підтвердженням достовірності й результативності проведеного наукового пошуку слугує цілісне комплексне поєднання здобувачкою теоретичної, методичної та дослідно-експериментальної роботи з формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу, логіка розгортання якого є продуманою та переконливою.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали визначені наукові підходи: *особистісно-орієнтований, компетентнісно-регулятивний та творчо-виконавський*, які окреслюють методологічну рамку дослідження, мають широкий мистецько-смісловий спектр дій й доповнюються визначеними дисертанткою принципами: *синергетичним, культурологічним та діалогічним*. Важливо, що всі окреслені авторкою підходи та принципи між собою є взаємопов'язаними, а їх комплексне застосування лише підсилює дію один одного, що позитивно впливає на формування досліджуваного феномена.

Науковий апарат дисертаційного дослідження сформульовано здобувачкою цілком коректно. Застосування дисертанткою комплексу загальнонаукових (теоретичних) методів, групи емпіричних методів та методів математичної статистики, які спрямовані на досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження, стало дієвим підґрунтям для розробки методичного інструментарію та його впровадження під час проведення дослідно-експериментальної роботи.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна дисертаційного дослідження Савченко Галини Віталіївни не викликає сумнівів, оскільки донині у вітчизняному музично-педагогічному дискурсі бракує системних праць щодо психолого-педагогічного осмислення та методичного забезпечення проблеми формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу. Визначена стратегія науково-дослідницького пошуку дозволила дисертантці представити науково-обґрунтовані та експериментально перевірені результати виконаного дослідження, що мають наукову новизну й дають підстави кваліфікувати його як таке, що привносить у науку нове розв'язання досліджуваної проблеми, до яких відносяться:

- *Авторське потрактування сутності ключового поняття дослідження* «комунікативні вміння майбутніх учителів музичного мистецтва в оркестровому виконавстві» на засадах особистісно-орієнтованого, компетентісно-регулятивного та творчо-виконавського підходів.

- *Компонентна структура комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва*, що представлена у взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємодії мотиваційно-орієнтаційного, когнітивно-проективного та виконавсько-прогностичного компонентів з визначеними для кожного з них відповідними критеріями, показниками та рівнями сформованості.

- *Педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу*: виховання на народних традиціях, стимулювання рефлексії у майбутніх учителів музичного мистецтва, спонукання до позитивної мотивації в художньо-комунікативній діяльності.

- *Поетапна методика формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу з використанням різноманітних форм та методів навчальної роботи.*

Вагомою заслугою дисертантки вважаємо й те, що у межах проведеного експериментального дослідження *подальшого розвитку та конкретизації* дістали теоретичні положення щодо музично-інструментального навчання студентів факультетів мистецтв у процесі колективного оркестрового музикування, набуття ними досвіду спілкування в ансамблі; систематизації набули методи й способи комплексної діагностики рівнів сформованості комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в оркестровому класі.

4. Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертація Савченко Галини Віталіївни має усталену структуру й складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної для наукового пошуку теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; представлено теоретико-методологічну основу та окреслено комплекс взаємодоповнюючих методів для розв'язання поставлених завдань; аргументовано наукову новизну й визначено практичне значення дослідження; відображено відомості про апробацію й впровадження результатів дослідження.

Зміст *основної частини* дисертації рівномірно висвітлюється у трьох розділах роботи, змістове наповнення яких розгортається відповідно до сформульованих дисертанткою завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та

експериментальній перевірці методики формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу.

У першому розділі роботи основна дослідницька увага дисертантки зосереджена на розкритті теоретичних засад формування досліджуваного феномена. На підставі аналізу зарубіжної та вітчизняної філософської, психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури дисертантці вдалося висвітлити історичний ракурс розвитку комунікативних процесів, визначити сутність та перспективи розвитку комунікації в системі життєдіяльності людини й суспільства. З'ясовано, що комунікативні вміння є рушійною силою будь-якої взаємодії в суспільстві, а їх розвиненість сприяє досягненню успіху не тільки в професійній діяльності, а й у житті в цілому.

Досліджуючи діалогічну природу музичного мистецтва, дисертантка стверджує, що колективне оркестрове музикування як міні-модель соціуму може сприяти розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва та суттєво їх вдосконалити. Ретельний аналіз поняття «комунікація» засвідчує, що комунікативна діяльність за своєю суттю є багатовекторною й проявляється на різних рівнях спілкування: з твором мистецтва, його автором, культурним контекстом епохи; з студентами та викладачами в навчальному процесі; слухачами/глядачами у музично-виконавській творчості тощо.

У зв'язку з цим, авторкою розроблено змістовну характеристику процесу формування комунікативних умінь майбутніх учителів музики на заняттях оркестрового колективу на засадах особистісно-орієнтованого, компетентісно-регулятивного та творчо-виконавського підходів. *Особистісно-орієнтований підхід* створює умови для спостереження за колективним процесом музикування студентів з позиції суб'єктивізації кожного оркестранта, з урахуванням його початкового старту й динаміки професійного розвитку. *Компетентісно-регулятивний підхід* формує здатність студентів використовувати на практиці комунікативні вміння, набуті в процесі

колективного оркестрового музикування. *Творчо-виконавський підхід як основа й вирішальна умова розвитку особистості* уможливує творче зростання кожного студента в діалоговому спілкуванні (студент-твір, студент-композитор, виконавець-слухач) у подальшій музично-виконавській творчості.

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячений обґрунтуванню науково-методичних засад формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу.

У відповідності до теоретико-методологічних основ дослідження дисертанткою була розроблена *структура* комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, яка охопила взаємозв'язок таких *компонентів*: мотиваційно-орієнтаційного, когнітивно-проективного та виконавсько-прогностичного. Для з'ясування *характерологічних* ознак окреслених компонентів були взяті до уваги такі *провідні чинники* суб'єктної активності, які сприяють найкращим результатам професійної діяльності. З цих позицій були розроблені критерії до кожного *структурного* компонента досліджуваного феномена та підібрані показники до них.

Наступним логічним кроком дослідницького пошуку стало визначення здобувачкою низки *принципових положень* формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, які ґрунтуються на загальних закономірностях мистецької освіти, визначають цілісність формування досліджуваного феномена й відповідають логічному процесу підготовки студентів до продуктивної музично-виконавської діяльності. Це: *синергетичний, культурологічний та діалогічний принципи*, які відображають сутність процесу формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях в оркестровому колективі.

На особливе схвалення заслуговує спроектована авторкою методична модель формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу, що схематично зображена на с.

9 автореферату, яка від мети, основних завдань, концептуальних підходів (особистісно-орієнтованого, компетентісно-регулятивного та творчо-виконавського), структурну побудову (мотиваційно-орієнтаційний, когнітивно-проективний та виконавсько-прогностичний компоненти), принципів положення (синергетичний, культурологічний та діалогічний принципи), педагогічні умови (виховання на народних традиціях, стимулювання рефлексії у майбутніх учителів музичного мистецтва, спонукання до позитивної мотивації в художньо-комунікативній діяльності), розроблену поетапну методику, форми і методи дослідницької роботи разом становить повний технологічний цикл.

У *третьому* (заключному) розділі роботи здобувачкою було здійснено змістовне дослідно-експериментальне дослідження з формування окресленого феномена, яке проводилося на базі кафедри інструментального виконавства та оркестрового диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова (нині Українського державного університету імені Михайла Драгоманова).

Дослідно-експериментальна робота проводилася дисертанткою поетапно: констатувально-діагностичний, формувальний і контрольний (заклучний) етапи експерименту.

На констатувально-діагностичному етапі експериментальної роботи дисертанткою були наведені якісні характеристики рівнів сформованості комунікативних умінь студентів факультетів мистецтв на заняттях оркестрового колективу. Це: *високий, середній та низький рівні*, яким було надано кількісні та якісні характеристики. Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив, що переважна більшість студентів мають середній та низький рівень сформованості комунікативних умінь в оркестровому музикуванні, і лише незначна кількість студентів продемонстрували високий рівень сформованості досліджуваної якості (с. 12 автореферату).

Отримані результати констатувального експерименту скерували авторку до розроблення поетапної методики формування досліджуваного феномена, яка включала наступні *етапи*: інформативно-спрямований, операційно-діяльнісний та творчо-результативний, на кожному з яких застосовувалася відповідна група методів. Так, на *інформативно-спрямованому* етапі використовувалися методи бесіди, дискусії, візуалізації, навчальних тренінгів, самостійного навчання, відео-методи; на *операційно-діяльнісному* етапі дієвими виявилися методи навчальних дискусій, перехресних музично-педагогічних спостережень, метод аналізу конкретних ситуацій та ін.; *творчо-результативний* етап передбачав стимулювання студентів факультетів мистецтв до проявів самостійності, творчої активності, ініціативності в оркестровому виконавстві, тому ефективними стали методи творчих проєктів, моделювання художньо-комунікативних ситуацій, рефлексивний аналіз художньої взаємодії, імідж та менеджмент, мультимедійні презентації навчального матеріалу, методи контролю й самоконтролю та ін.

Дані порівняльного аналізу дослідження на *контрольному* (заключному) етапі експерименту уможливили виявлення позитивної динаміки сформованості рівнів комунікативних умінь студентів експериментальної групи, що підтверджує доцільність та ефективність впровадження *авторської методики* формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу.

Подані у дисертації висновки стали логічним завершенням проведеного дисертаційного дослідження й засвідчили виконання всіх поставлених завдань.

Робота є цілісним й завершеним дослідженням та виконана у відповідності до вимог, що ставляться до наукової продукції даного типу.

5. Теоретичне та практичне значення дисертації

Основні теоретичні положення та практичні напрацювання розробленої авторської методики з формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу можуть бути впровадженими у зміст як вже існуючих навчальних програм, так і під час розробки нових дисциплін диригентсько-оркестрового циклу; для написання методичних рекомендацій щодо самостійної роботи студентів в процесі музично-інструментальної підготовки тощо.

Обґрунтована та експериментально перевірена методика формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу може бути впровадженою в освітній процес факультетів мистецтв під час вивчення дисциплін: «Історія та теорія диригентського мистецтва», «Методика музичної освіти», «Методика викладання оркестрових дисциплін», «Методика роботи з оркестром», «Оркестровий клас», «Диригентсько-оркестрова практика», та ін. Методичний посібник «Різдвяна казка», укладений в 2016 р. Савченко Галиною Віталіївною на основі проведених концертних програм, присвячених святкуванню Різдва, може слугувати в якості навчального репертуару для учнівських інструментальних колективів.

6. Апробація та впровадження результатів дослідження, повнота викладу в опублікованих працях

Основні теоретичні висновки та положення дисертаційного дослідження апробовано та оприлюднено на науково-практичних конференціях, майстер-класах різних рівнів: міжнародних, всеукраїнських тощо. Результати дисертаційного дослідження впроваджено в практику роботи закладів вищої педагогічної освіти: Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Довідка № 262 від 01.07.2024 р.); Рівненський державний гуманітарний університет (Довідка № 03-24/03/1771 від 24.06.2024.);

Волинський національного університет імені Лесі Українки (Довідка № 01-12/36 від 24.06.2024).

Основні положення і висновки дисертації відображено в 11 наукових працях, з них 3 – в провідних фахових виданнях з педагогіки, 1 стаття – в зарубіжному науковому виданні та 7 праць апробаційного характеру.

7. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та у наукових публікаціях

Маємо засвідчити, що у процесі аналізу змісту дисертаційного дослідження та низки наукових публікацій здобувачки, випадків недотримання норм академічної доброчесності не виявлено. Використані у дисертації матеріали наукових праць Савченко Галини Віталіївни, котрі були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дослідження, вказані в анотації дисертації й самоплагіатом на вважаються.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи наукові здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне висловити деякі дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У теоретичному розділі роботи дисертанткою проведений аналіз комунікативних умінь студентів факультетів мистецтв університетів через призму особистісно-орієнтованого, компетентісно-регулятивного та творчо-виконавського підходів. Вважаємо, що доцільним було б ширше розкрити значення особистісно-орієнтованого підходу у формуванні означеного феномена.

2. У дисертаційному дослідженні авторкою розроблена структура формування комунікативних умінь, яка охоплює три блоки компонентів:

мотиваційно-орієнтаційний, когнітивно-проективний та виконавсько-прогностичний. З цієї позиції бажано було б ширше розкрити, яку роль відіграє саме виконавсько-прогностичний компонент у структурі комунікативних умінь, які формуються в студентів на заняттях оркестрового колективу.

3. Важливою методичною розробкою дисертантки є впровадження педагогічних умов, які забезпечують успішне формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях в оркестровому колективі. Вважаємо, що доцільним було б конкретизувати, як саме педагогічна умова спонукання майбутніх учителів музичного мистецтва до позитивної мотивації в художньо-комунікативній діяльності була впроваджена на формувальному етапі експериментальної роботи.

4. У процесі проведення дослідно-експериментальної роботи на констатувальному етапі дослідження дисертанткою були визначені рівні сформованості комунікативних умінь на заняттях в оркестровому колективі як: високий, середній та низький. На нашу думку, бажано було б надати більш розгорнуту якісну характеристику середнього рівня сформованості комунікативних умінь студентів на заняттях в оркестровому колективі.

5. Третій розділ дисертації, на наш погляд, дещо переобтяжений таблицями та рисунками, деякі з них можна було б перенести у додатки.

Між тим наголошуємо, що зазначені зауваження та висловлені побажання не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертаційної роботи, яка характеризується оригінальністю, науковою новизною та практичним значенням, високим теоретичним рівнем, глибиною наукових підходів до визначення педагогічних умов та методичного забезпечення процесу формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну та практичну значущість, вважаємо, що дисертація Савченко Галини Віталіївни на тему: «Формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу» є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваної проблеми, аргументованістю теоретичних положень, висновків та практичним значенням відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із внесеними змінами та доповненнями) щодо кандидатських дисертацій, Наказу міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12 січня 2017 р. (zareєstr. в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та ін. інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а його авторка – Савченко Галина Віталіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Віктор ЛАБУНЕЦЬ

